Türklük Araştırmaları Dergisi - 9 (Mart 2001)

YİRMİNCİ YÜZYIL TARİHYAZIMI İÇİNDE CLAUDE CAHEN VE OSMANLI ÖNCESİ TÜRKİYE TARİHİNE YAKLAŞIMI*

M. SAİD POLAT

Türkiye tarihine katkıları
sebebiyle/bir entelektüel tarihçi
Claude Cahen'in anısına...

Batı'da XIX. yüzyılda porfesyonel bir disiplin olarak ortaya çıkan tarih, daha doğarken *avrupamerkezci* bakış açısıyla malûl olmuştu[1]. Ne gariptir ki bu bakış açısı, sadece Avrupa değil Avrupa'nın etki alanına giren diğer ülkelere de zamanla hakim oldu ve tarihçiler kendi tarihlerine dahi *avrupamerkezci* yaklaşır oldular. XIX. yüzyıl Batı düşüncesine yüzünü dönen Türk entelektüeli Batı düşüncesiyle birlikte onun ürünü olan modern tarihyazımını da benimsedi. Çok geçmeden pozitivist bakış Türkiye'deki tarih araştırmalarının omurgası haline geldi. Fakat Batı'da modern tarihyazımı meyvelerini vermeye başlayınca, *avrupamerkezci* yaklaşımlar Türk tarihçile-

---

* Bu makale, Osmanlıöncesi Türkiye tarihi ile ilgili çalışmalar üzerinde devam eden metodolojik incelemelerin ilkidir ve bu konudaki araştırmalarımız halen devam etmektedir. Tarihçilerin hayatı ve düşünceleri hakkında malumat toplamak hayli güç olduğu için, çalışmaya kendisi ile ilgili yeterli bilgilere ulaşabildiğimiz Claude Cahen ile başlanmıştır. Burada, değerli katkılarından dolayı Gültekin Yıldız ve İsmail Taşpınar'a minnettar olduğumu da belirtmeliyim.

1 Georg G. Iggers, *Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme Yirminci Yüzyılda Tarihyazımı*, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul 2000. *Avrupamerkezci* bakış açısı ve onun eleştirisi için bkz. Samir Amin, *Avrupamerkezcilik, Bir İdeolojinin Eleştirisi*, çev. Mehmet Sert, İstanbul 1993. Ayrıca Batı'da Doğu imgesi için bkz. Thierry Hentch, *Hayali Doğu, Batı'nın Akdenizli Doğu'ya Politik Bakışı*, çev. Aysel Bora, İstanbul 1996.

rini rahatsız etmeye ve içten içe itirazlar yükselmeye başladı. *Şarkiyatçılık*'ın zirvede olduğu bu dönemde[2] Batı'dan yükselen gür ses karşısında Türk tarihçilerinin itirazları oldukça cılız kaldı. Bunun üzerine Türk tarihçileri çareyi içe kapanmakta buldu ve o gün bu gündür gerek Batı tarihi gerekse Türk tarihi hakkında Batı'da yapılan çalışmalara ve bu çalışmaların tercümelerine hep mesafeli duruldu. Bu yüzden oldukça önemli bir entelektüel uğraş olan tercüme faaliyeti, tarihî kavram ve terimlere yabancı mütercimlere ve yaptıkları işlerin ehemmiyetini kavrayamayan yayıncıların insafına kaldı. Batı tarihçiliği ile Türk tarihçiliği arasına örülen bu duvar, Batı dillerine vakıf olmayan Türk tarihçilerinin bazı önemli çalışmalardan haberdar olmalarına engel olmakla kalmadı, ilim dünyası ile bağlantısını Türkçe üzerinden kurabilen insanlara, -istisnalar bir kenara- birçok kötü tercümenin sunulmasına da sebep oldu[3]. Bu arada Batı'da, tarihyazımında yeni açılımlar getirilip XIX. yüzyılın tarihyazımı didik didik edilip sorgulanırken, Türkiye'de ise ödünç alınan bu tarih anlayışı, ilk alındığı haliyle bugüne kadar sıkı sıkıya muhafaza edildi.

Bütün malûliyetine rağmen, niyetler ve sonuç ne olursa olsun, Doğulu tarihçiler, *şarkiyatçı*'ların ve Batılı tarihçilerin Doğu tarihi araştırmalarına hiç bir katkılarının olmadığını söyleyemez[4]. Ayrıca Batı'da yapılan bütün

---

2 *Şarkiyatçılık* ve *şarkiyatçı* için bkz. Edward W. Said, *Şarkiyatçılık, Batının Şark Anlayışları*, çev. Berna Ulner, İstanbul 1999.

3 Konumuzla da ilgisi olan bir örnek vermek gerekirse, Cl. Cahen'in *Pre-Ottoman Turkey* adlı eseri Yıldız Moran tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiş ve maalesef Türk okuyucusu Claude Cahen'i bu kötü tercümeden tanımıştır bkz. Cl. Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadoluda Türkler*, çev. Yıldız Moran, İstanbul 1979.

4 Albert Hourani, *Islam in European Thought*, Cambridge 1993. Bu eser Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Albert Hourani, *Batı Düşüncesinde İslam*, çev. Kürşat Atalar, İstanbul 1996. Ayrıca bkz. Vasilij Viladimiroviç Barthold, *Asyanın Keşfi, Rusyada ve Avrupada Şarkiyatçılığın Tarihi*, çev. Kaya Bayraktar-Ayşe Meral, İstanbul 2000, 1-278. A. Hourani, Cl. Cahen gibi bazı *şarkiyatçı*'ların beşerî bilimlere katkılarının çok büyük olduğunu ve bu yüzden E. Said'in *şarkiyatçı*'lara yönelik genellemeci yaklaşımına katılmadığını belirtmiştir. E. Said de Cahen ile ilgili onun bu fikrine iştirak ettiğini çalışmasının son baskısında belirtmiştir (E. Said, 356).

Modern dönemde Doğu eğitim kurumları hızla Batılılaşırken bir yandan da Batı'nın Doğu imgesi sürekli yerilmiş ve Batı'da Doğu üzerine yapılmış çalışmalara güvenilmemesi önerilmiştir. Nesilden nesile aktarılan bu söylem, tıpkı bir zamanlar Batı'da olduğu gibi Doğu'da da bir Batı imgesi oluşturmuş, Doğu düşüncesi ve tarihine Batılıların yapmış olduğu doğrudan veya dolaylı katkılar çoğu zaman görmezden gelinmiştir. Halbuki Doğulu tarihçiler kendi tarihini kaleme alırken halen daha *şarkiyatçı*'ların yaptığı neşir ve tercümelere başvurmaktadır. Örneğin İç Asya

bu çalışmaların *avrupamerkezci* bakış açısıyla malûl olduğunu söylemek de büyük haksızlık olur. Bilinçli bir *avrupamerkezcilik*'in yanında *şarkıyatçı*'ların önemli bir kısmı tecessüs saikiyle ve *konjönktürel* olarak Doğu'yu incelemeye yönelmiştir. Fakat bunların Doğu dünyasına ve hassasiyetlerine yabancı, dışardan bakan birer gözlemci olmaları ve Doğu ile Batı arasındaki zihniyet farklılıkları sebebiyle yaptıklari tespitler Doğu entelijansıyası tarafından hoş karşılanmamış ve Batı'da yapılan bütün çalışmalar sanki tek bir kalemden çıkmış gibi değerlendirilmiştir. Halbuki bu *şarkıyatçı* ve tarihçilerden bazılarının Doğu'ya, sanılanın aksine bir yaklaşım sergiledikleri dikkatle bakıldığında görülecektir. Yaşadığı devirde, hakim zihniyete tam olarak eklemlenememiş, içinde bulundukları bu durumu Doğu'nun ötekiliği ile özdeşleştiren, dönemi için marjinal diyebileceğimiz bir *şarkiyatçı* zümresinin, Doğu'ya sempati duymasa da en azından *empati* ile veya *safdil bir bilimsellik*'le yaklaşmaya çalıştığı, hatta çok az da olsa bir kısmının çalışmaları esnasında Doğu ve Doğu kültürüne duygusal olarak bağlandığı görülür. Bu çalışmada da böyle bir tarihçi, kendine "oryantalist" denmesinden pek

---

Türk tarihi kaleme alınırken bugün dahi E. Chavannes gibi şarkiyatçıların XX. yüzyılın başlarında yaptığı çalışmalar kullanılmaktadır. Batı Asya'ya gelindiğinde ise, yıllardır Osmanlıöncesi Türkiye tarihinin kaynaklarının azlığından şikayet edilmesine rağmen, mevcut kaynakların birçoğunun neşri ve tercümesi yapılmış değildir. Buna mukabil, hiç klasik dil öğrenimi görmemiş biz yeni nesil Türk tarihçileri, örneğin XIII. yüzyıl Türk tarihinin en önemli kaynaklarından Saint Quentin'in Latince eserini Türkçe tercümesi hala yapılamadığı için çalışmalarımızda kullanamamakta ve yine Pegolotti'nin *La Pratica Della Mercatura*'sında neler olduğunu bilmemekteyiz. Türk tarihinin herhangi bir dönemini çalışmaya yeltenen genç bir tarihçinin karşısına en az dört klasik dilden kaynak çıkar. Bu meseleyi bir akademisyenin kendi kendine çözemeyeceği ortadadır. Bu yüzden de Türk tarihinin Çince, Grekçe, Latinçe, Ermenice, Gürcüce, Süryanice, Arapça ve Farsça kaynaklarının, ancak Batı dillerine tercümeleri kullanabilmekte, üstelik bunu da kendi kendimize öğrendiğimiz modern batı dilleriyle, ağır aksak bir şekilde yapabilmekteyiz. Elbette aslolan her metnin orijinal dilinden okunmasıdır; fakat şu şartlar altında bu neredeyse imkansız gibidir. Alet ilimlerinin yetersizliği ve metne âşinalığımızın zayıflığı yüzünden, kaynaklardan ancak dizinleri vasıtasıyla yararlanabilmekteyiz ve bu yüzden tarihçiliğimiz, her geçen gün biraz daha *metin tarihçiliğ*inden *dizin tarihçiliğ*ine doğru kaymaktadır. Bu ikisi arasındaki farkı anlamak için bilinen herhangi bir modern metnin dizin üzerinden okunmasıyla metnin tamamının okunması arasındaki farka bakmak yeterli olacaktır. Klasik dillere olan yabancılığın hergeçen gün daha da arttığı düşünülürse, "ampirist tarihçilik iliklerine kadar işlemiş!" bizlerin, tarih çalışmalarını nasıl yürüteceği ciddî bir mesele olarak karşımızda durmaktadır. Umarım resmî ve özel kurumlar uzman heyetler oluşturarak yaptırtacakları çalışmalarla sayıları oldukça azalmış, işini ciddiyetle yapmaya ve yeni nesil tarihçileri yetiştirmeye gayret eden Osmanlıöncesi Türk tarihçilerine ve bizlere biraz olsun nefes aldırırlar.

hoşlanmayan, *marjinal şarkiyatçı* Claude Cahen'in tarih anlayışı ve onun Osmanlıöncesi Türkiye tarihine bakışı genel olarak ele alınacaktır.

* * *

26 Şubat 1909'da Paris'de doğan Claude Cahen, Sorbonne Üniversitesi Yüksek Öğretmen Okulu'nda ve Doğu Dilleri Okulu'nda tarih ve Önasya dilleri öğrenimi gördü. 1932 yılında tarih ve coğrafya hocası olarak Amiens lisesine atandı. Bu arada 1936-37 arasında Türkiye'yi dolaştı. 1938'den 1940 a kadar Doğu Dilleri Okulu'nda Öğretim Üyeliği ve Roun lisesinde hocalık yaptı. 1940'da edebiyat doktoru oldu.

Dönemindeki Avrupalı pek çok genç tarihçi gibi (25-30 yaşlarında) marksizme sempati duymaya başladı. Bunda 1933, 1934 ve 1936 tarihlerindeki Almanya, Fransa ve İspanya'daki hareketlerin büyük etkisi olmuştu. "Parti çevresi" (le peuple du *Parti*) ile ilişkisi de bu dönemlerde başlamıştır. 1939'da ise henüz daha yasal olmayan *Parti*'ye katıldı. Bu girişiminden dolayı çevresinden büyük tepkiler aldı. Oğlunun ifadesine göre: "O bunu bir eylemden öte, iyi niyetli bir dayanışma gösterisi için yapmıştı". Cahen'e göre ise bu "baskın burjuva ideolojisi karşısında şartlar gereği (en ce moment) sanki kaçınılmaz bir gelişmeydi". Gençlik yıllarında yaşadığı bu tecrübeler ve içinde bulunduğu ortam onun entelektüel uğraşlarında da belirleyici olacaktır.

Bütün bu faaliyetlerin arasında ilmî çalışmalardan da kopmayan Cahen 1939'da kendini tamamen akademik çalışmalara vermiş ve o yılın sonlarına doğru da *La Syrie du nord à l'époque des Croisades et la Principauté franque d'Antioche* adlı doktora tezini ve *Le régime féodal de l'Italie Normande* başlıklı tamamlama tezini (thèse complémentaire) bitirmiştir. II. Dünya Savaşı sırasında ise beş yıl tutuklu kalır. *Parti*'nin felsefî organı olan *La Pensée* dergisini 1946'da çıkarmaya başlamış ve bu derginin 36-48 sayfaları arasında oldukça önemli makaleler kaleme almıştır[5].

Cahen 1945-1959 yılları arasında Strasbourg Üniversitesi'nde, 1959-1979 yılları arasında ise Sorbonne Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yaptı. 1967'de konuk profesör olarak Michigan Üniversitesi'nde bulundu.

---

5 Michel Cahen, "L'Historien et le politique: Engagement et pensée scientifique chez Claude Cahen. Réflexions et quelques souvenirs d'un fils sur son père", *Res Orientales, Itinéraires d'orient hommages à Claude Cahen*, VI (1994), 389-90.

1973'den itibaren Académie des Inscriptions et Belles-Lettres'in üyesi olan Cahen, 1935'de girdiği Société Asiatique'in 1974-1987 yılları arasında başkanlığını yürüttü. Ayrıca 1957'den itibaren *Journal of the Economic and Social History of the Orient* adlı derginin de genel yayın yönetmenliğini yaptı. Légion d'Honneur nişanı sahibi tarihçi, 18 Kasım 1991'de Savignysur-Orge'da öldü[6].

Hakkında anlatılan anekdotlara bakılırsa ömrünün son demlerinde dahi işine olan sevgisini ve *enthousiasme*'ini hiç yitirmediği anlaşılıyor. Ehrenkreutz'un bir anısını yeri gelmişken burada zikretmek gerekir:

"Onunla (C.Cahen) 1985 yazında son kez karşılaştığımızda bir süre konuştuktan sonra vedalaşma vakti geldi. Birbirimize sarıldık ve o sırada bana şunları söyledi: 'Dileyelim ki Cennet (the garden of Allah)'te şarkiyatçıların birlikte olabilecekleri ve ilmî mütalaalarına devam edebilecekleri bir köşe olsun...' Her ikimizin de gözleri doldu..."[7].

Cahen kendinin herhangi bir zümrenin mensubu olarak tanımlanmasına hep karşı çıkmıştır. Yahudi bir aileden gelmiş ve hatta Loren Yahudileri sorumlusu ve onların entegrasyonu esnasında keşiş Gregor ile birlikte çalışmalar yürütmüş Türkiyeli Berr'in ahfadından olmasına rağmen, o kendini Yahudi olarak tanımlamıyordu. Oğlu bu durumu şöyle izah etmektedir: "Babamın ismi Yahudi ismidir, fakat babam Yahudi değildi. Babam bunu açıklamak için çok uğraşmıştır. İlke olarak babam 'Yahudi

---

6 Ölümünden sonra hakkında çıkan yazılar için bkz. Michel Balivet, "Claude Cahen (1909-1991), Fransız Şarkiyatçısı", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, VII, 15-6; Andrew E. Ehrenkreutz, "Claude Cahen (1909-1991) A Personal Tribute", *MESA Bulletin*, 26 (1992), 154-6; M. Rodinson, "Claude Cahen 1909-1901", *Cahiers d'études sur la Méditerranée orientale et le monde turco-iranien*, 13 (1992), 194-196; Jean-Claude Garcin, "Claude Cahen (1909-1991)", *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, XXXV/2 (1992), 105-108; Bianquis Thierry, "Claude Cahen historien de l'Orient Arabe médiéval, analyse et prospective", *Journal Asiatique*, CCLXXXI/1-2 (1993), 4. Bu makale özensiz bir şekilde Türkçe'ye tercüme edilmiştir bkz. Thierry Bianquis, "Ortaçağ Arap Tarihçisi Claude Cahen: Tahlil ve Değerlendirme", çev. Eriman Topbaş, *Polemik*, 13 (1994), 35-42. Ayrıca *Res Orientales*'in VI (1994) sayısı ve *Arabica* dergisinin XLIII/1 (1996) sayısı Claude Cahen'in anısına çıkarılan dergilerde gerek hayatı gerekse tarih görüşü hakkında önemli çalışmalar yayımlanmıştır. Ayrıca Cl. Cahen'in çalışmaları için bkz. "Bibliographie des travaux de Claude Cahen", *Arabica, L'oeuvre de Claude Cahen lectures critiques*, XLIII/1 (1996), 264-295.

7 Ehrenkreutz, 156.

değilim' diyordu. Neden Yahudi değilsin diye sorulduğunda 'Yahudi değilim de ondan' derdi. Bunun çok mücadelesini verdi. Babamın büyükbabası Yahudi idi ve İsrailliydi. Babamın babası ise kültür olarak Yahudiydi ve belki de dinî olarak da Yahudiydi. Babamın babası 'biz Yahudiler' diye konuşurdu, fakat hiç bir Yahudi bayramına katılmazdı. Dolayısıyla babamın Yahudiliği sadece kan ve isim Yahudiliğiydi, bunun dışında asla kendini Yahudi olarak tanımlamıyordu"[8].

Cahen, herhangi bir fikrin körü körüne mensubu olmayı da kabullenemiyor, 1956'da kaleme aldığı "Nasıl Oldu da Böyle Olduk" başlıklı bitmemiş bir yazısında bu itirazını şöyle dile getiriyordu: "*Ben orta seviye komünist bir entelektüel değilim. O yüzden benim söyleyeceklerim herkesi ilgilendirmeyebilir. Kendisini tarih disiplinine ve ilmî araştırmalara adamış birisiyim ve bir yönüyle insan davranışlarıyla ilgili olan tarih hayatın güncel değişikliklerinden vâreste olamaz. Parti'nin görevlendirdiği işçilerden değilim, yani komünist partisinin tuttuğu entellektüel işçilerden değilim, ilke olarak bu inkar edilemez, fakat ben onlardan değilim. Etkin yaklaşımlar ortaya koymak için de bir takım zorluklar var. Ben yarım entellektüellerden, yani yüzeysel (de base) bilgilere sahip entelektüellerden de değilim. Onlar kendi komünistliklerini teknik bir iş olarak görürler. Bazen de kendi "entelektüellikleri"ne aşırı bir değer atfederler. Bilinen komünist entelektüellerden değilim ve hiç bir zaman böyle olmak istemedim, ben sadece namuslu ve şerefli bir insan olmak istiyorum ve başka da birşey olmak istemiyorum*"[9].

O herşeyden önce bir tarihçiydi ve kendi metodunun diyalektik materyalizmle uyuştuğunu sonradan farketmişti. Entelektüel marksizmi benimseyen Cahen, şu veya bu analizi salt marksist olduğu için yapmamıştır. Marksist arkadaşları arasında devamlı kritik edici bir konumda olmuştur. İnsanların marksist olmadan önce bilim adamı olmalarını istemiş, fakat "her bilim adamının tabiî olarak marksizme yöneleceğini" söyleyerek de *dogmatik* bir tutum sergilemiştir[10]. M. Cahen'e göre: "Yazılarında diyalektik materyalizme çok açıkça atıflar görülmez, çok ince bir materyalizmi savunur. Tam bir klasik tarihçi diliyle meseleleri ele alır."

---

8 M. Cahen, 388, 431.

9 M. Cahen, 385.

10 M. Cahen, 388.

Cahen, *tarih bilimi* hakkındaki görüşlerini *La Pensée*'de yayımladığı makalesinde etraflı bir şekilde ortaya koymuştur[11]:

> *"Yönlendirici hipotezler, bize göre tarihi ve insanı anlamada önemlidir. Fakat bunlar a priori bilgiler değildir. Çok basit bir şekilde tarih bilimi (la science historique) vasıtasıyla, herhangi bir metafizik veya dinî ekol ayırmaksızın yapılan çalışmalar esnasında elde edilen bilgilere dayanarak, zaman içerisinde (progressivement) varılan sonuçlardır. Nasıl ki Descartes matematikten doğrudan rasyonel düşünceyi, Claude Bernard tabiat bilimlerinden tecrübî metodların şartlarını ortaya çıkardıysa, beşerî bilimlere dair hipotezler de çalışarak ve saha araştırmaları yapılarak ortaya çıkar... Olaylardan yola çıkarak hipotezler geliştirme olan tarih metodu, tarih içinde diyalektik materyalizm olarak adlandırılmıştır. Bugün birçok insan diyalektik ve tarihî materyalizmi a priori bilgi olarak görmüştür. Oysa bu yanlıştır, zira bu yolla ona siyasî bir anlam yüklenmiştir. Tarihî materyalizm bir tarih bilimi teorisidir ve bundan başka da birşey değildir. Diyalektik materyalizmin siyaset tarafına tavır alınırken bilim tarafına da tavır alındı. Tarihî materyalizm ilk önce bilimsel bir metod olarak çıktı, fakat sonra siyasallaştı. Siyasî birşeye karşı olunabilir, fakat bilimsel yapıya karşı olmanın âlemi yok... Genel bir takım teorilerden yola çıkarak açıklamalar yapmayı bırakalım, realiteye inelim realitenin kompleks yönünü araştıralım, didinelim bu metodu da güçlendirecektir. Bunu yapmazsak ancak bu metod bunu doğrular denecek, zarar sonuçta metoda gelecektir. Hem mevcut gerçeği hem de tarihi araştırmak gerekir. Mevcut gerçeği tarihi gerçekle hem Doğu'da hem Batı'da mukayese etmek gerekir... Bu arada daha önce yapılmış 19. ve 20. yüzyıldaki tarihçilerin ortaya koyduğu kritikleri de gözönünde bulundurmak gerekir..."*

Cahen'in, tarih metodu üzerine yazdığı makalesine koyduğu başlığa, içeriğe, *tarih bilimi* (*science historique*), *ilerleme* (*progrès*) gibi terimler etrafında metni inşâ edişine, kısaca epistomolojisine baktığımızda karşımızda sıkı bir XX. yüzyıl *empirist* tarihçisinin durduğunu farkederiz. O tabiî bilimlerdeki metodun beşerî bilimler için de uygulanması gerektiğini söyleyerek bu görüşlerini daha da berraklaştırır. Tıpkı labratuvarda çalışır gibi teorinin tarihten çıkarılacağı kanaatindeydi ve bu teori ancak "karmaşık gerçeklik"

---

11 Claude Cahen, "Pour la science de l'histoire", *La Pensée*, 8 (1946), 36-50.

(réalité complexe) içinden çıkarılabilirdi. Sonucunda da tek teoriye ulaşılacaktı o da diyalektik materyalizmdi". Teoriden hareketle tarihçilik yapmayı reddeden Cahen aynı zamanda vülger marksist tarihyazımına da karşı çıkıyordu. Esasen bu, pozitivizmin tarih anlayışı ile marksizmin tarih anlayışının bir araya geldiği eklektik bir tarih görüşü oluşturma çabasıydı.

M. Cahen'e göre o da her tarihçi gibi "emperyalist" idi. Ona göre "bilimsel tarih, bütüncül (total)'dür, yani biyoloji, antropoloji, etnoloji, etnografi, psikoloji, linguistik, sosyoloji gibi beşerî bilimlerin hepsini içine alır. Bu yüzden de tarih, bütün beşerî bilimleri ihata eden şerefli bir bilimdir... Tarihi, savaş ve krallar tarihi olarak ilân etmek tarihe haksızlık olur. Siyasî tarihi ihmal ederek sadece iktisat tarihi yapmak da doğru olmaz. İktisada önem verilir, fakat diğerlerini dışlayarak sadece iktisadı öne almak doğru olmaz. Zira sadece iktisat tarihini önemsemenin, sadece siyasî tarihi önemsemeden bir farkı yoktur" diyordu. Diyalektik materyalizm ile ekonomizmi birarada görenlere karşı olduğu gibi, sadece siyasî tarihçiliğe de karşıydı. Bu yaklaşımı ile Annales tarihçilerinden ayrılıyordu. Annales okuluna mensup tarihçilerden arkadaşları vardı, fakat bunların temsil ettiği ekolü benimsemiyordu. *Revue historique* dergisini beğenmekle birlikte, hiç bir zaman Fernand Braudel'in yaptığı işlerden hoşlanmamıştı. Onunla tanışmalarına rağmen arkadaş değillerdi. Çünkü Cahen üniversite içinde mücadele verirken, Braudel'in çalışmalarını 'Ecole pratique' içinde yürütmesini fakültenin ağır prosüdüründen kaçma olarak nitelendirmiştir[12]. Maxim Rodinson'a göre o fikren F. Braudel'den çok Edward Said'e daha yakındı. Annales tarihçilerini, teorik temelli genel açıklamalar yaptıkları için pek önemsemezdi. Marc Bloch'a ilgi göstermiş, Lucien Febvre'e ise çok uzak durmuştur. Cahen kendini daha çok Langlois-Seignobos çizgisine yakın bulurdu. Rodinson, "Langlois-Seignobos'nun pozitivist kitabı, bizim sanki kutsal kitabımızdı. Jean Sauvaget, onun okunmasını bize tavsiye ederdi" diyor[13].

---

12 M. Cahen, 391-92.

13 D. Gazagnadou-F. Micheau, "Claude Cahen: Histoire et engagement politique, entretien avec Maxime Rodinson", *Arabica, l'oeuvre de Claude Cahen lectures critiques*, XLIII/1 (1996), 20-1. Rodinson'un sözünü ettiği kitap için bkz. Charles V. Langlois-Charles Seignobos, *Introduction aux études historiques*, Paris 1898. Türkçe tercümesi Kültür Bakanlığı yayınları arasında yayımlanmıştır: Ch. V. Langlois-Ch. Seignobos, *Tarih Tetkiklerine Giriş*, çev. Galip Ataç, İstanbul 1937. Tarihyazımını teknik bir alanın içine hapseden eser, uzun bir süre kaynak tenkidi (iç ve dış tenkidin kaideleri) açısından tarihçilerin el kitabı olmuştur.

Bütün bu yönleriyle bakıldığında Cahen'i tarihçi, fakat entelektüel bir tarihçi olarak nitelendirmek daha doğru olur. Kendine has tavrını, çevresine karşı ihtiyatlı yaklaşımında, haksızlık karşısındaki tutumunda, yanlışları düzeltmek için verdiği uğraşta görmek mümkün. Onun entelektüel tutumu, sadece çevresindeki olup biten hadiseler karşısında takındığı tavırda değil, ilmî çalışmalarındaki ciddilik ve titizliğinde de açıkça görülür. O her zaman şunu söylemiştir:

"*Ben tarihçiyim, şarkiyatçı değilim, ben müslüman dünyanın birçok şeyiyle ilgilenmiyorum, ben sadece bir tarihçiyim, iyi bir tarihçi ekolün tarihçisiyim*"[14]. Peki Cahen'in gururla söz ettiği bu *ekol* kendi döneminde nereye oturuyordu?

Siyasî tarih yazımının altın çağlarını yaşadığı bir dönemde, bir ayağı alışılagelmiş (konvansiyonel) tarih yazımının içinde olan Cahen'in siyasî tarihle birlikte toplumsal tarihe dikkat çekmesi; köylüler, zenaatkârlar, göçebeler, haricî zümreler ve bunların giriştikleri isyanları üzerine çalışmalar yapması kendi *konvansiyon*'larına sıkı sıkıya bağlı Doğulu tarihçilerin garibine gitmiş ve hatta çoğu tarafından bu maksatlı bir faaliyet olarak algılanmıştır. Halbuki, istisnalar hariç tutulursa, Cl. Cahen gibi pek çok genç *şarkiyatçı*, XX. yüzyılın ilk yarısındaki Avrupa'da yaşanan yoğun toplumsal çalkantı ve fikri çatışma ortamından (konjonktür) etkilenerek bu tür çalışmalara ilgi duymuştur. Bir tarihçinin problematiğini ya *konvansiyon* ya da bulunduğu dönem veya mahallin *konjönktür*'ü belirler. Çünkü tarihçinin yetiştiği dönem ve muhitin problematiği bilinçli/bilinçsiz olarak onun tarihi çalışmalarındaki problematiği haline gelir. Bunu Cl. Cahen'in Batı Asya tarihi üzerine yaptığı araştırmalarda ve seçtiği konularda görmek mümkündür. Bir tarihçi problematiğini ve yöntemini belirledikten sonra *konjönktür* değişse de bu değişimden kolay kolay etkilenmez. Bir *konvansiyon*'a dahil olduktan sonra büyük bir zihnî değişime maruz kalmadıkça içinde bulunduğu *konvansiyon*'un dışına çıkmak istemez. Bu zihnî değişim ancak bilinçli/bilinçsiz olarak içinde bulunduğu *konjönktür* veya başka bir *konjönktür*'ün çekim alanına girerek gerçekleşebilir. Cl. Cahen *konvansiyonel* bir tarih eğitiminden geçtikten sonra bir süre *konjönktür*'ün çekim alanında yeni arayışlar içine girmiş ve bu dönemde ilk problematiğini belirlemiş, fakat uzun süre *konvansiyon*'un dışında kalamayarak bir süre

14 D. Gazagnadou-F. Micheau, 20.

sonra tekrar ona dahil olmuştur. Onun üniversitedeki tarih hocalığına, o dönemde yeni düşüncelere kucak açan Strasbourg Üniversitesi'nden başlaması tesadüf olmasa gerektir. O dönemde Strasbourg Üniversitesi *konjönktür*'ü Sorbonne Üniversitesi ise *konvansiyon*'u temsil ediyordu. Çünkü Febvre 1933'e, Bloch 1936'ya kadar Strasbourg Üniversitesi'nden Seignobos ve Sorbonne'daki geleneksel siyasî tarihçilerle çatışmışlar, fikirlerini ve yeni tarih görüşlerini burada olgunlaştırmışlardı. Cl. Cahen'in 1959'da içinden çıktığı *konvansiyon*'un merkezine dönüşüne neyin sebep olduğunu bilemiyoruz. Muhtemelen yoğun *ampirik* çalışma yapan her tarihçi gibi o da, bir süre sonra geçmişin yeniden kurulabileceği zehabına kapıldı. Bu aşamada tarihçinin gözünde her türlü metafizik spekülasyon değersizleşir, tarihî olgular ve deliller bir anda yücelir. Bir süre sonra farkına varmadan pozitivist bir bakış açısı ve dil gelişir ve tarihçinin zihnine hakim olur. İyi bir dil öğrenimi gören, -yarım düzine dil bilen- bu alt yapısıyla yoğun bir *ampirik* çalışma içinde gözleri kamaşan Cahen de geçmişi yeniden kurabileceğine ve bu sayede de *metod*'un (tarihî materyalizm) güçleneceğine inanıyordu. Muhtemelen bu düşünce onun için hayat boyu heyecan ve güç kaynağı oldu. O marksizmin tarih görüşüyle Seignobos'nun temsil ettiği teknik, *ampirist* tarih anlayışını birleştirmeye çalışmıştır. *Total* bir bakış açısıyla *konvansiyon*'dan ayrılırken, yöntem olarak ince bir marksizm ile zenginleştirilmiş *teknik tarihçilik*'e sıkı sıkıya bağlı kaldı. Bu tercihi onu Seignobos çizgisine yaklaştırırken, *konvansiyon*'a karşı olan Annales ekolü tarihçilerinden ise uzaklaştırdı. Kısa süreli kopuşlar dışında o hep *konvansiyon*'un içinde kaldı, fakat *konvansiyonel* tarih yazımına, siyasî tarih kadar toplumsal tarihin de önemine vurgu yapan çalışmalarıyla yeni açılımlar getirdi.

Keskin bir problematik değişimi ancak (fiilî veya sun'î olarak yaratılmış) yeni *konjöntür* içinde yer alan, ama aynı zamanda *konvansiyon*'un baskısı dışında kalabilmiş tarihçiler tarafından gerçekleştirilebilir. *Konjönktürel* tarihyazımı, problematiği ve yöntemi devrine göre sürekli değiştiği için, yerleşik zihniyete uygun *konvansiyonel* tarihyazımı indinde pek makbul bir uğraş olarak görülmez. *Konvansiyon*'dan büyük sapmaların görüldüğü XX. yüzyıl tarihyazımında benzer durumlar pekçok ülkede yaşanmış ve halen de yaşanmaktadır.[15] Bugün Doğu ve Batı tarihyazımı

15 Iggers, 1-20.

içlerinde hem *konvansiyon* hem de *konjönktür*'ün belirlediği tarih anlayışlarını barındırmakta ve buna bağlı olarak tarihyazımındaki farklılar her geçen gün daha da artmaktadır. Fakat Doğu ve Batı tarih yazımındaki farklılığın temelinde konjönktürel farklılık yatmaktadır. Bu durum problematik farklılığına, bu da iki tarafın entelijansiyası arasında geçmişte olduğu gibi derin fikir ayrılıklarına sebep olmaktadır. Cahen doğrudan buna işaret etmemekle birlikte *L'Islam des origines au début de l'empire ottoman* adlı eserine yazdığı girişte meselenin özüne oldukça yaklaşmıştır:

"*...Bundan başka Doğu tarihi araştırmalarının, Batı'nın tarih incelemelerine oranla bir yüzyıl geride kalmasına yol açan iki neden daha vardır. Birincisi, Avrupalı şarkiyatçı'ların tarihçiden çok dilbilimci-filolog olmaları, ikincisi de Doğu'yu bir bilim adamı titizliğiyle ve kendi iradelerine göre değil, kimi zaman siyasî şartların, kimi zaman da "Batılı" bakış açısının etkisinde kalarak inceleme yoluna sapmalarıdır. İslam tarihini yazmak çok büyük bir görevdir; bu görevin yerine getirilmesi "oryantalist" denilen şarkiyatçı'larla, -izin verilirse okzidentalist diyeceğim- okzidentalist'lerin tarihe bakış açıları arasındaki uçurumun kapatılmasıyla gerçekleşecektir...*"[16].

Claude Cahen ve Osmanlıöncesi Türkiye

Hiç şüphesiz, her tarihçi gibi Cl. Cahen'in bir kısım görüşleri de bu alanda söz sahibi olan mütehassıslar tarafından benimsenmeyebilir. Burada onun bu benimsenmeyen görüşlerini metinlerinden süzüp çıkarmak ve sayıp dökmek, bu çalışmanın ne amacı ne de konusudur. Dolayısıyla burada o dönemin *konjönktür*'ü içerisinde onun Osmanlıöncesi Türk tarih araştırmalarına getirmiş olduğu yeni perspektifler üzerinde durulacaktır.

Claude Cahen'in Osmanlıöncesi Türkiye tarihi hakkındaki ilk kitabı 1968 yılında *Pre-ottoman Turkey* adı altında Londra'da yayımlandı. Bu kitap o zamanlar Osmanlıöncesi Türkiye tarihini *total* anlamda inceleyen ilk çalışmaydı. Fakat bu eserden sonra sözkonusu dönemle ilgili oldukça önemli monografiler yayımlandı. Bu çalışması, yaşının bir hayli ilerlemesine rağmen yaptığı tashih, ilâve ve herşeyden önemlisi de kitabın basıldığı 1988 yılına kadarki dönemde yapılmış yeni araştırmaları da gözden geçirip

---

16 Cl. Cahen, *L'Islam des origines au début de l'empire ottoman*, Paris, Bordas 1970. Cahen'in bu eseri Türkçe'ye tercüme edilmiştir: Cl. Cahen, *İslamiyet, Doğuşundan Osmanlı Devletinin Kuruluşan Kadar*, çev. Esat Nermi Erendor, İstanbul 1990.

yaptığı eklemelerle en son çalışması haline dönüştü ve *La Turquie pré-ottomane* adı altında Fransızca olarak İstanbul'da basıldı[17]. Kitabının girişine yazdığı bir paragrafta Türkiye tarihine yaklaşımına ve metoduna dair önemli ipuçları verilmiştir:

"Türkler, ortaçağın ve modern zamanların genel tarihinde hatırı sayılır bir rol oynadılar. Bununla birlikte tarihlerindeki gelişmeler onları son

---

17 Cl. Cahen, *La Turquie pré-ottomane*, İstanbul 1988. Bu eser takdire şâyan bir işbirliği sonucunda Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü'nün katkıları ve Tarih Vakfı Yurt Yayınevi'nin gayretleri ile Türkçeye kazandırılmıştır. Erol Üyepazarcı'nın titiz ve bu işleri hafife alan diğer çevirmenlere örnek teşkil edecek Türkçe tercümesi ile hem Türk tarih araştırmalarına önemli bir katkı sağlanmış hem de mütevaffa tarihçiye gecikmeli de olsa teşekkür borcu yerine getirilmiş oldu (Cl. Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, çev. Erol Üyepazarcı, İstanbul 2000).

İş işten geçmiş olmakla birlikte burada sözkonusu tercümeye mütevazı bir katkıda bulunmanın faydalı olacağını düşünüyorum. Günümüz Türkiye coğrafyasına tarihte verilen farklı isimler üzerinde henüz ciddî bir araştırma yapılabilmiş değildir. Modernöncesi dönemlerdeki adlandırmalara modern dönemde, gerek Batı'da gerekse Türkiye'de katı ideolojik anlamlar yüklenmiştir. Halbuki kısaca bakıldığında bu anlam yüklemelerinin hiçbirinin de bilinçli bir şekilde yapılmadığı görülmektedir. Kitap çevrilirken, hangi sâikle olduğunu bilmiyorum ama, *La Turquie pré-ottomane* olan başlığı *Osmanlılardan Önce Anadolu* olarak tercüme edilmiştir. Halbuki "Osmanlı-öncesi Türkiye" olarak tercüme edilseydi daha uygun olurdu. Neden denilecek olursa, herşeyden önce Cl. Cahen'in bu ismi bilinçli bir şekilde tercih ettiğini düşünüyorum. Çünkü modern tarihyazımı açısından Türkiye tarihi araştırmalarına müellif ta başından itibaren yeni bir bakış açısı getirme niyetindedir. Kitabın içinde müellif "Anadolu", "Küçük Asya" gibi ifadeleri de kullanmakla birlikte, kitabına ad verirken "Turquie" ifadesini seçmesi mânidardır. Çünkü yarımadada Türklerin yaşadığı yerler için -bugünkü adına da ilham kaynağı olmuş- *Turkia* (*Turcia*) tabirinin İlk kez 1143'de bir Haçlı kroniğinde kullanıldığına şahit oluyoruz (Odo of Deuil, *De profectione Ludovici VII in orientem*, trans. Virginia Gingerick Berry, New York 1948, 86). Ayrıca Cahen de kitabının 100. sayfasında buna işaret etmiştir. Buna binaen müellif yarımadayı adlandırırken, Türk göçleri öncesi için "Küçük Asya" adını, Türk göçleri sonrası için de, bazı tarihçilerin benimsediği fakat o dönemde Türklerin yaşadığı yerleri ifade etmekten uzak "Küçük Asya" ve "Anadolu" adları yerine (F. Taeschner, "Anadolu, Anatolia, Asia Minor", *The Encyclopaedia of Islam*, I, 461), "Türkiye" adını kullanmanın daha uygun olacağını düşünmüş, bu yapılırken de sınırları daha geniş olan bugünkü "Türkiye" değil, dar anlamıyla o dönemdeki "Türkmenlerin yaşadıkları yerleri" kasdetmiştir. Cahen'in Sp. Viryonis'i "Küçük Asya" genellemesini rastgele seçtiği için tenkit edişi de bu kanaatimizi doğrular niteliktedir. Telif bir eserde her müellif bu adlardan istediğini seçme hakkına sahiptir ve bir başkasının ilmî kaygılar dışında ne mazeretle olursa olsun buna müdahale etme hakkı olmadığı gibi, mütercimler de tercüme yaparken müellifin kasdını esas almalıdır. Bu küçük açıklamanın mütercimin ve ekibinin büyük emek ve gayretlerine halel getirmeyeceğini biliyor ve bu yüzden bu çıkışa da sıradan bir tarihçi bilgiçliğinden öte bir anlam atfedilmemesini diliyorum.

zamanlarda Avrupa halklarının çoğuyla, bu arada Araplar ya da İranlı diğer müslüman halklarla karşı karşıya getirdi. Bunun sonucunda Batılı tarihçiler Türk tarihine düşmanca ön yargılarla yaklaştılar ve Türklerin bütün yaptıklarını küçümseme ya da onları karanlık bir tablo halinde sunma eğilimi içinde oldular. Türk tarihçileri de, anlaşılabilir bir tepkiyle, özellikle modern ulusal Türkiye oluştukça bu tarihin olumlu yönlerini genellikle abarttılar. Duygularımız ne olursa olsun, nesnellik her iki tarafın da önyargılarını önemsememizi ve önümüze koyduğumuz tarihi kesinlikle bilimsel bir düşünceyle, olabildiğince belgelere dayanarak yeniden oluşturmamızı zorunlu kılar".

Bilhassa son cümleleri onun epistomolojisini ayan beyan ortaya koymaktadır. Bilimsel bir düşünceyle işe koyulan Cahen, *kaynak yönelimli* bir çalışma yapmış ve malumatın bittiği yerde hiçbir yorum yapmaksızın susmayı tercih etmiştir. Tarihi olduğu gibi kurma endişesiyle, eserinin başından sonuna kadar katı ampirizmden asla taviz vermemiştir.

Cahen Osmanlıöncesi Türkiye tarihini Moğol istilâsı öncesi ve sonrası olarak ikiye ayırmıştır. Kitap her ne kadar *La Turquie pré-ottomane* olarak adlandırılsa da "ikinci beglikler dönemi" (Cahen bunu birinci beylikler dönemi olarak adlandırıyor) yüzeysel ve çok kısa bir şekilde ele alınmıştır. Bugün artık "ikinci beglikler dönemi"ne dair zengin bir literatür oluşmuştur. O, Osmanlıöncesi Türkiye tarihinin bir Selçuklu tarihi olarak görülmesine karşı olduğu gibi, bu dönemin bazı tarihçiler gibi Osmanlı tarihine *medhal* gibi addedilmesine de karşıydı. Eserini kaleme alırken yeni açılımlar getirmekle birlikte, teamül (konvansiyon)'ü kökten değiştirecek bir yaklaşım sergilememiştir. Teamüle uyarak "ilk beglikler dönemi"ni Selçuklu hakimiyetinden sonraki dönemle başlatmıştır. Halbuki Selçuklu hakimiyetinden önceki dönem "ilk beglikler dönemi"[18], Selçuklu hakimiyetinden sonra gelen dönem ise "ikinci beglikler dönemi" olarak ele alınmalıydı.

Müellif Osmanlıöncesi Türkiye tarihini kendi tarih anlayışına uygun olarak *total* bir şekilde; dönemin siyasî, iktisadî, içtimaî ve kültürel tarihini bir arada incelenmiştir. İlk önce siyasî tarihi ele aldıktan sonra, iktisadî ve içtimaî yapıyı, arkasından da müesseseleri incelemiş, bunları yaparken bir

---

18 Bu konu ile ilgili tartışma için bkz. M. Said Polat, "Türkiye'de İlk *Beglik*'ler ve *Kabilevî Siyasî Birlik*'lerin Ortaya Çıkışı (1071-1175)", *TTK Belleten*, (Baskıda).

metin içinde harmanlayarak bir anlatıya dökmemiş, her birini ayrı başlıklar altında parçalara ayırarak ele almıştır. Bu, modernitenin herşeyi parçalara ayırarak birbirinden bağımsız bir şekilde tanımlamasının, tarihî çalışmalarındaki tezahürü olarak görülmelidir. Onun çalışmaları dışında, sözkonusu dönemin iktisadî ve içtimaî hayatını konu alan birkaç monografi müstesna henüz ciddî bir çalışma yapılmış değildir[19].

Osmanlıöncesi toprak idaresine dair yaptığı çalışmalar, meseleye Osman Turan'ın çalışmasından farklı ve önemli açılımlar getirmektedir. Avrupa, Bizans ve İslam dünyasında yürürlükte olan toprak idaresi hakkındaki geniş bilgisi, farklı bölgelerdeki toprak idare şekillerini karşılaştırmalı olarak ele alabilmesine yardımcı olmuştur. Sözkonusu dönemin toprak idaresi hakkında ondan sonra yeni açılımlar getiren bir çalışma yapılmamıştır.

Osmanlıöncesi Türkiye tarihine dair en zengin literatürü sanat tarihi çalışmaları oluşturmaktadır. Bu konuda Türkiye'de yapılan çalışmalar karşısında Cl. Cahen'in çalışması oldukça yüzeysel kalmaktadır. Fakat onun dönemin maddî kültürüne nasıl bakılması gerektiğine dair görüşleri bu alanda yapılacak çalışmalara da oldukça önemli açılımlar getirebilecek niteliktedir. Pek farkedilmemekle birlikte, onun Osmanlıöncesi Türkiye tarih araştırmalarına yapmış olduğu diğer bir katkı da, millî ve dinî hisleri okşayan veya yeren göndermeler yapmadan da tarih yazılabileceğini göstermeye çalışmasıdır.

Cl. Cahen'in Osmanlıöncesi Türkiye adlı son eserinden başka ilmî hayatı boyunca Türk tarihi hakkında kaleme aldığı oldukça önemli makaleleri bulunmaktadır. Bu makalelerde tarihî olguları tek tek, fakat kaynaklar izin verdiği ölçüde derinlemesine incelemiştir. Bu çalışmaların çok azının Türkçe tercümeleri yapılabildiği için, malesef Fransızca okuyamayan tarihçiler

---

19 Bu çalışmalardan ilki A. Yaşar Ocak'ın birinci baskısı 1980'de yayımlanan fakat daha sonra genişletilmiş halde 1996'da tekrar neşredilen Babailer İsyanı konulu incelemesidir (A. Yaşar Ocak, *Babaîler İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı, Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, İstanbul 1996). İkincisi 1998'de tamamlanan fakat henüz yayımlanmamış olan Moğol istilası öncesindeki iktisadî ve içtimaî yapının incelendiği bir doktora çalışmasıdır (M. Said Polat, *Moğol İstilasına Kadar Türkiye Selçukluları'nda İçtimai ve İktisadi Hayat*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 1998). En son olarak da 2000 yılında yayımlanan, Erdoğan Merçil'in Osmanlıöncesi Türkiye'deki meslekleri kapsamlı bir şekilde inceleyen eserini zikretmek gerekir (Erdoğan Merçil, *Türkiye Selçukluları'nda Meslekler*, Ankara 2000).

tarafından pek tanınmamaktadır. Söz konusu makalelerin tek tek değerlendirilmesi bu çalışmanın sınırlarını aşacağı için burada sadece künyelerini vermekle yetinilecektir[20] (Bkz. Ek1).

Her tarihçi gibi, Cl. Cahen'in çalışmalarını okurken de yaşamış olduğu dönem, mekan ve şahsî tecrübelerini göz önünde bulundurmak daha etkili bir okumayı mümkün kılacaktır. Onun yazdıkları sadece modernöncesi İslam dünyasının tarihi olarak okunmamalı, aynı zamanda yaşadığı devrin tarihi olarak da tahlil edilmelidir. Çünkü her ne kadar geçmiş hakkında konuşuyormuş gibi görünse de, her tarihçinin çalışması yaşadığı devrin parmak izlerini üzerinde taşır.

EK-1

Claude Cahen'in Türk Tarihi ile İlgili Yayınları

"La campagne de Mantzikert d'après les sources musulmanes", *Byzantion*, 9 (1934), 613-642; kısmî yenibaskı *Turcobyzantina et Oriens christianus*, Londra, Variorum Reprints 1974 içinde, nr. II.

"La Djazira au milieu du treizième siècle d'après Izz ad-Din ibn Chaddad", *Revue des Etudes Islamiques*, 8 (1934), 109-128.

"Les grandes lignes de la pénétration turque en Anatolie et en Syrie pendant la seconde moitié du XIe siècle", *Actes du 20e Congrès International des Orientalistes (Bruxelles 1938)*, Louvain 1940, 336.

"Quelques textes négligés concernant les Turcomans de Rum au moment de l'invasion mongole", *Byzantion*, 14 (1939), 131-139.

"La tuğra seldjukide", *Journal Asiatique*, 234 (1943-45), 167-172.

"La première pénétration turque en Asie-Mineure (seconde moitié du XIe s.)", *Byzantion*, 18 (1946-48), 5-67. Tıpkıbasımı *Turcobyzantina et Oriens christianus*, Londra, Variorum Reprints 1974, nr. I.

"Les tribus turques d'Asie Occidentale pendant la période seljukide", *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 51 (1948-52), 178-187.

"Le Malik-Nâmeh et l'histoire des origines Seljukides", *Oriens*, 2 (1949), 31-65.

---

20 Onun Osmanlıöncesi Türkiye tarihi hakkında yaptığı çalışmaların değerlendirmesi için bkz. Ahmet Yaşar Ocak, "Un seldjoukide Anatolien contemporain: Professeur Claude Cahen", *Arabica, l'Oeuvre de Claude Cahen lectures critiques*, XLIII/1 (1996), 116-134.

"Notes sur l'histoire de l'Orient latin: I) En quoi la conquête turque appelait-elle la Croisade?; II) Le régime rural syrien au temps de la domination franque; III) Orient latin et commerce du Levant", *Bulletin de la Faculté des Lettres de Strasbourg*, 29 (1950-51), 118-125, 286-310, 328-346. Tıpkıbasımı için bkz. *Turcobyzantina et Oriens christianus*, Londres, Variorum Repirints 1974, nr. C ve H.

"Le commerce anatolien au début du XIIIe siècle", *Mélanges d'histoire du Moyen âge à la mémoire de Louis Halphen*, Paris 1951, 91-101. Tıpkıbasımı için bkz. *Turcobyzantina et Oriens christianus*, Londra, Variorum Reprints 1974, nr. XII.

"Note pour l'histoire des Turcomans d'Asie Mineure au XIIIe siècle", *Journal Asiatique*, 239 (1951), 335-354.

"Seljukides de Rum, Byzantins et Francs d'après le Seljuk-nâmeh anonyme", *Mélanges H. Grégoire. Annuaire de l'Institut de Philologie et d'histoire orientales et slaves*, 11 (1951), 85-90.

"L'Asie Mineure turque au temps des Croisades", *L'Information Historique*, 14/3 (1952), 85-90.

"Sur les traces des premiers Akhis", *Mélanges Fuad Köprülü*, İstanbul 1953, 81-91.

"L'évolution de l'iqta' du IXe au XIIIe siècle. Contribution à une histoire comparée des sociétés médiévales", *Annales ESC*, 8 (1953), 25-52. Yenidenbasımı için bkz. *Les peuples musulmans dans l'histoire médiévale*, Damas 1977, 231-269.

"A propos de quelques articles du Köprülü Armağani", *Journal Asiatique*, 242 (1954), 275-279. Tıpkıbasımı için bkz. *Turcobyzantina et Oriens christianus*, Londra, Variorum Reprints 1974, nr. IV (M. İbrahim Kafesoğlu'nun itirazı ve Cl. Cahen'in cevabı, *Journal Asiatique*, 244 (1956), 129-134).

"An Introduction to the First Crusade", *Past and Present*, 6 (1954), 6-30. Tıpkıbasımı *Turcobyzantina et Oriens christianus*, Londra, Variorum Reprints 1974, nr. B.

"Le problème ethnique en Anatolie", *Cahiers d'histoire mondiale*, 2 (1954-55), 347-362.

"Le régime de la terre et l'occupation turque en Anatolie", *Cahiers d'histoire mondiale*, 2 (1954-55), 566-580.

"Selğukides, Turcomans et Allemands au temps de la troisième Croisade", *Festschrift H. W. Duda, Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 56 (1960), 21-31. Tıpkıbasımı için bkz. *Turcobyzantina et Oriens christianus*, Londra, Variorum Reprints 1974, nr. IX.

"Une campagne du Seldjukide Alp-Arslan en Géorgie", *Bédi Kartlisa*, 41-42 (1962), 17-20. Tıpkıbasımı için bkz. *Turcobyzantina et Oriens christianus*, Londra, Variorum Reprints 1974, nr. VII.

"The Turkish Invasion: The Selchukids", *A History of the Crusades*, ed. Kenneth M. Setton, London 1969, I, 135-176.

"The Turks in Iran and Anatolia before the Mongol Invasions", *A History of the Crusades*, ed. Kenneth M. Setton, London 1969, II, 661-692.

"The Historiography of the Seljuqid Period", *Historians of the Middle East*, ed. B. Lewis and P. M. Holt, London, 1962, 59-78. Yenidenbasımı için bkz. *Les peuples musulmans dans l'histoire médiévale*, Damas 1977, 37-63.

"L'Iran du Nord-Ouest face à l'expansion Seldjukide, d'après une source inédite", *Mélanges d'Orientalisme offerts à Henri Massé*, Tahran 1963, 65-71. Tıpkıbasımı için bkz. *Turcobyzantina et Oriens christianus*, Londra, Variorum Reprints 1974, nr. VI.

"L'Alun avant Phocée. Un chapitre d'histoire économique islamo-chrétienne au temps des Croisades", *Revue d'Histoire Economique et Sociale*, 41 (1963), 433-447. Tıpkıbasımı için bkz. *Turcobyzantina et Oriens christianus*, Londra, Variorum Reprints 1974, nr. I.

"Qutlumush et ses fils avant l'Asie Mineure", *Der Islam*, 39 (1964), 14-27. Tıpkıbasımı için bkz. *Turcobyzantina et Oriens christianus*, Londra, Variorum Reprints 1974 içinde, nr V.

"La diplomatie orientale de Byzance face à la poussée Seldjukide", *Byzantion*, 35 (1965), 10-15. Tıpkıbasımı için bkz. *Turcobyzantina et Oriens christianus*, Londra, Variorum Reprints 1974, nr. III.

"Une famille byzantine au service des Seldjuqides d'Asie Mineure", *Polychronion: Festschrift F. Dölger zum 75. Geburtstag*, Heidelberg 1966, 145-149. Tıpkıbasımı için bkz. *Turcobyzantina et Oriens christianus*, Londres, Variorum Repirints, 1974, nr. VIII.

"Deux actes de waqf d'un Qarahanide d'Asie Centrale", *Journal Asiatique*, 255 (1967), 305-312.

"Baba Ishaq, Baba Ilyas, Hadjdji Bektash et quelques autres", *Turcica*, 1 (1969), 53-64.

"Le problème du shi'isme dans l'Asie mineure turque préottomane", *Le Shi'isme Imâmite. Colloque de Strasbourg 1968. Bibliothèque des Centres d'études supérieures spécialisés. Travaux du Centre d'Etudes Supérieures spécialisé d'Historie des Religions de Strasbourg*, 1970, 115-129.

"Note sur l'esclavage musulman et le devshirme ottoman, à propos de travaux récents", *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 13 (1970), 211-218.

"Questions d'histoire de la province de Kastamonou au XIIIe siècle", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi (Journal of Seljuk Studies)*, 3 (1971), 145-158. Tıpkıbasımı için bkz. *Turcobyzantina et Oriens christianus*, Londra, Variorum Reprints 1974, nr. X.

"Ibn Sa'id sur l'Asie Mineure Seljuqide", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10-11 (1972), 41-50. Tıpkıbasımı *Turcobyzantina et Oriens christianus*, Londra, Variorum Reprints 1974, nr. XI.

"Frédégaire et les Turcs", *Economies et Sociétés au Moyen Age. Mélanges offerts à Edouard Perroy*, Paris 1973, 24-27.

"Nomades et sédentaires dans le monde musulman du Milieu du Moyen Age", *Islamic Civilisation. 950-1150*, ed. D. S. Richards, Oxford 1973, 93-104. Yenidenbasımı için bkz. *Les peuples musulmans dans l'histoire médiévale*, Damas 1977, 423-437.

"A propos du polémiste byzantin antimusulman Barthélémy d'Edesse", *Recherches d'islamologie. Recueil d'articles offert à G. Anawati et L. Gardet*, Louvain 1977, 85-88.

"Quelques mots sur Şikârî, en hommage à Paul Wittek", *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 70 (1978), 53-64.

"Les principautés turcomanes au début du XIVe siècle d'après Pachymère et Grégoras", *Mélanges İ. Hakkı Uzunçarşılı, Tarih Dergisi*, 32 (1979), 111-116.

"A propos d'un article récent ("Les Menâkib'ul-kudsiya fi menâsib'il-unsiya: Une source importante pour l'histoire religieuse de l'Anatolie au XIIIe siècle", *Journal Asiatique*, 257 (1979), 345-356) et des Babâ'is"; *Journal Asiatique*, 258 (1980), 69-70.

"A propos de quelques anciennes institutions ottomanes: questions de méthode", *Mémorial Ömer Lütfi Barkan*, Istanbul-Paris 1980, 51-55 (Bibliothèque de l'Institut Français d'Etudes Anatoliennes, 28).

"Les rôle des Turcs dans l'Orient musulman médiéval", *Le cuisinier et le philosophe. Hommage à Maxime Rodinson*, Paris, 1982, 97-102.

"Points de doute sur les Gagaouzes", *Studia Turcologica memoriae Alexii Bombaci dicata*, Napoli, 1982, 89-90 (Istituto Universitario Orientale. Seminario di Studi Asiatici, 19).

"Les Hazars et la Tuğra des Seljukides, supplément à un vieil article ", (= n. 180), *Journal Asiatique*, 273 (1985), 161-162.

"Marco Polo en Asie Antérieure", *Etudes Arméniennes in Memoriam Haïg Berbérian, éd. Dickran Kouymjian*, Lisboa 1986, 81-87.

"Continuité et discontinuité: l'Asie Mineure des Seldjuqides aux Ottomans", *The Islamic World, from Classical to Modern Times. Essays in honor of Bernard Lewis*, Princeton, 1989, 89-93.

Makalelerinden Türkçeye tercüme edilenler:

"XIII. Asır Ortalarında Cezire" çev. Neşet Çağatay, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, II/4 (1953), 93-106.

"Selçukî Devletleri Feodal Devletler mi idi?", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 17 (1955-56), 348-358.

"Selçuklu Devri Tarih Yazıcılığı", çev. ve not. Nejat Kaymaz, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Tarih Araştırmaları Dergisi*, VII/12-13 (1969), 193-221.

"İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı", çev. Zeynep Kerman, *Türkiyat Mecmuası*, 17 (1972), 77-100.

"Baba İshak, Baba İlyas, Hacı Bektaş ve Diğerleri", çev. İsmet Kayaoğlu, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, XVIII (1972), 193-202.

"Selçuklu Devri Tarih Yazıcılığı", çev. İsmet Kayaoğlu-Mehmed Dağ, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, II/2 (1975), 175-198.

"Osmanlılardan Önce Anadolu'da Şiilik Problemi", çev. Sabri Hizmetli, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, V (1982), 305-319.

"İlk Ahiler Hakkında", çev. Mürsel Öztürk, *TTK Belleten*, L/197 (1986), 591-601.

"İslam ve Haçlılar", çev. İsmet Kayaoğlu, *TTK Belleten*, LI/200 (1987), 1045-1051.

"Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi", çev. Yaşar Yücel; Bahaeddin Yediyıldız, *TTK Belleten*, LI/201 (1988), 1375-1431.